

ԱՐՇԱԿ ՍԱՖՐԱՍՏԵԱՆ

Անցնող Հոկտեմբեր ամսուան ընթացքին, իրենց յաւիտենական հանգիստը մտան երկու ազգային բանասէր մտաւորականներ, որոնց երկուքն ալ Ալեքի նախկին աշխատակիցներ են եղած իրենց պատմա-բանասիրական յօդուածներով: Անոնցմէ առաջինն է Սրբակ Սափրաստեան, եւ երկրորդը՝ Նուպար Մագսուտեան:

Սափրաստեան ծնած է 1885ին՝ Վան: Նախնական ուսումը ստացած է իր ծնընդավայրին մէջ, ուր եւս ատեն մը վարած է ուսուցչական պաշտօն: 1907ին կը նշանակուի Բաղէշի Անգլիական փոխ-Հիւպատոս՝ զոր կը վարէ մինչեւ 1911, երբ մեծապէս օգտակար կ'ըլլայ հայերու իր պաշտօնական հանգամանքին շնորհիւ: Երկու տարի կը հետեւի Լոնտոնի համալսարանական դասընթացքներու քաղաքատնտեսութեան ճիւղին: — Ա. Համաշխարհային Պատերազմին ամբողջովին կը նուիրուի ազգային գործունէութեան թէ՛ բանակային ծառայութեամբ կողակասան ճակատի վրայ, թէ՛ Անգլիական մարդասիրական ընկերութեանց օժանդակելով եւ թէ՛ մանաւանդ անդամակցելով Հայկ. Պատուիրակութեան՝ որուն նպատակն էր հետապնդել հայկական հարցին լուծումը:

Սրբակ Սափրաստեան եղաւ մեր այն մտաւորականներէն՝ որոնք «ընդ հուր եւ ընդ սուր» անցնելէ ետքը Առաջին Մեծ Պատերազմէն յետոյ ապաստանեցան եւրոպական ուստաններ, իրենց կարելին ընելու համար հայ դատը եւ հայկական հարցը արծարծ պահելու՝ մեծ պետութիւններու գէթ խղճմտանքին առջեւ: Անոր մէջ ալ ձախողեցան, իրենց յամառ կամքէն եւ մեծ ճիգէն անկախաբար, ինչպէս ձախողած էին հայկական դատին բարուք լուծում մը տալու իրենց աշխատանքներուն մէջ, միջազգային ժողովներու առջեւ:

Սափրաստեան վերջնականօրէն հաստատուելով Լոնտոնի մէջ, սկսաւ հրատարակել Մ—Է— անգլերէն պարբերաթերթը, 1928էն մինչեւ 1938, զրեթէ ամբողջութեամբ նուիրուած հայկական, մշակութային եւ պատմա-բանասիրական նիւթերու: Այս թերթի ղաղարումէն յետոյ իր պարբերական յօդուածներով, երեւցած՝ հայ մամուլի զանազան օրկաններուն մէջ՝ շարունակեց իր նպատքը յատկապէս մեր նախա-Արմենական պատմութեան: Իրեն մասնագիտութիւն ուզած էր ընել Խուրրիական եւ այլ հին հայկական շրջաններու ուսումնասիրութիւնը, որոնց մէջ կը սիրէր որոնել, եւ կրքեմն գտնել կարեւոր ցուցմունքներ առ այն թէ քաղաքակրթութեան հնագոյն օրօրանը եղած էր Խուրրիներու եւ Խալդիներու երկիրը, այսինքն Մեծ Հայքը ընդհանրապէս: Իրեն համար կիրք եղած էր այն տեսակէտը թէ Հռոմէական եւ Յունական պատմիչները սխալ եւ խեղաթիւրեալ ներկայացուցած էին մեր պատմութիւնը եւ ինք պիտի ներկայացնէր զայն իր ստուգութեան մէջ, հիմնուելով բնեւագրային եւ այլ հնագոյն արծանագրութեանց վրայ: Այդ ուղղութեամբ իր ոյժերէն վեր ալ աշխատանք կատարած էր, որուն մեծ մասը սակայն փճացաւ ու ցիրուցան եղաւ վերջին պատերազմին Լոնտոնի ռմբակոծումներու ընթացքին: Չենք գիտեր թէ որքանը փրկուեցաւ տարիներու տքնաջան այդ աշխատանքէն եւ թէ որչափ օգտագործելի նիւթ ձգեց իր ետին պատմա-բանասիրական այս հարցերու մասին: Դժբախտաբար, մեթոտի պակասի պատճառով, իր ձեռագիրները ցիրուցան էին իր նոյնքան կարգի պակասէն տառապող գրասենևակ-բնակարանին մէջ: — Վերջին տարիները, յառաջացեալ տարիքի եւ նիւթական մտահոգութեան նեղութիւններ կը ճնշէին իր վրայ, զորս սակայն ոչ ոքի կը յայտնէր, եւ կ'աշխատէր ինքզինք միշտ առոյգ եւ զուարթ ցոյց տալ: Բայց իրականին մէջ կը նմանէր Սաղմոսերգունին, որ կ'ըսէր իրեն համար. «Եղէ ես որպէս բու յաւերակի, տքնեցայ եւ կղէ որպէս ճնճողակ միայն ի տանիս»: Լոնտոնի հայութիւնը եւ ծանօթ ու անձանօթ բարեկամներ սակայն կ'ընէին իրենց կարելին, չզգացնելու համար իր մենակեցութիւնը:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

Ամսագիրս մամուլի տակ էր երբ սրտի խոր ցաւով իմացանք նաեւ մահը ճարտարապետ Ալթունեանի, որ տեղի ունեցած է Դեկտ. 21ին անակնկալ կերպով եւ սրտի տագնապով: — Մ. Ալթունեան հրատիրուած էր երուսաղէմ, իբրեւ Ս. Աթոռոյս ճարտարապետը Ս. Յարութեան Տաճարի նորոգութեան մեծ եւ պատասխանատու գործին մէջ. տոմսակր գնած է եղեր երուսաղէմ գալու համար երբ օր մը առաջ մահը անակնկալօրէն զգետնած է զինքը պարտականութեան ճամբուն վրայ:

Մ. Ալթունեան ծնած է 1888ին Պրուսա: Իր նախնական ուսումը ստանալէ վերջ իր ծննդավայրի հայ եւ օտար վարժարաններու մէջ, գացած է Բարիզ եւ տեղւոյն Կեղարուեստից Վարժարանին մէջ հետեւած է ճարտարապետութեան, նկարչութեան եւ քանդակագործութեան: 1919ին Մ. Ալթունեան Պէյրութ եկած է իբրեւ Ֆրանսական կառավարութեան ճարտարապետ, եւ շուտով եղած է վարիչը Լիբանանի կառավարութեան հանրային սպասարկութեան: — Լիբանանի հանրային եւ պետական հաստատութիւններու եւ շէնքերու կարելու մէկ մասին յատկազօհները ինք պատրաստած եւ իրագործումին հսկած է: Իր ծառայութեան ի գնահատութիւն պարգեւատրուած է Լիբանանի կառավարութեան զրեթէ բոլոր շքանշաններու եւ հնչիւն դրամներու նախատիպերը: Մ. Ալթունեանի գործն է նաեւ Անթիլիասի Ս. Կրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցին:

Մ. Ալթունեան ոչ միայն հմուտ ճարտարապետ մըն էր, այլ նաեւ տաղանդաւոր նկարիչ մը: Իբրեւ այդ մասնակցած է միջազգային ցուցահանդէսներու եւ ստացած շքանշաններ: Իր գործերն են Անթիլիասի Տաճարի Աւագ Սեղանի Աստուածամօր նկարը եւ Ս. Երրորդութեան պատկերը: Այս մարզին մէջ սակայն կ'ենթադրենք որ Մ. Ալթունեանի անունը պիտի անմահանայ այն մեծ ու պզտիկ նկարներով որոնք այսօր կը զարդարեն Ս. Յարութեան Տաճարի Ս. Լուսաւորիչի անունով հայոցս սեպհական հոյակապ եկեղեցին: Այդ պատկերները բազկացած են հինգ մեծադիր նկարներէ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը շուրջ 12 քառ. մետր տարածութիւն ունի, եւ փոքրադիր 12 պատկերներէ. բոլորն ալ գրեթէ առանց բացառութեան կը ներկայացնեն դէմքեր եւ դէպքեր մեր ազգային կեանքէ (*):

Մ. Ալթունեան տաղանդաւոր եւ բազմակողմանի արուեստագէտ մըն էր: Ճարտարապետ, նկարիչ եւ քանդակագործ միանգամայն: Հակառակ իր օտար դաստիարակութեան եւ առաւելաբար օտար շրջանակներու մէջ ինքզինքն իրագործած ըլլալուն, իր գործերուն մէջ հայեցի ոճին եւ ոգիին ինքնածին գրոշմն ունէր: Ս. Աթոռոս Մարտիրոս Ալթունեանի անձով կը կորսնցնէ լաւ բարեկամ մը եւ մեծ օգնական մը, իսկ հայ ժողովուրդը՝ իր ամենէն տաղանդաւոր արուեստագէտներէն մէկը: Իր անունը երուսաղէմի մէջ պիտի մնայ անմահ: Կ'աղօթենք որ Աստուած արժանի ընէ իր հոգին նաեւ արդարներու անմահութեան:

Մ. Ալթունեանի կեանքի եւ իր արուեստի նկարագրի արժեքաւորման, ինչպէս նաեւ Ս. Լուսաւորիչի համար իր գծած նկարներու մասին տեսնել ՍԻՈՑ, 1950 Դեկտ., էջ 355-60:

ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՄԱՅՐԱՊԵՏ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

Ս. Աթոռս դժբախտութիւնը ունեցաւ կորսնցնելու իր երիցագոյն մայրապետը : Երէջ էր նա թէ՛ իր տարիքով եւ թէ՛ ծառայութեան տարիներով : Անիկա է Ռոտտստոքի Եղիսաբեթ Մայրապետ Կիրակոսեան : — Ծնած է 1871ին, 1921ին Պոլսէն Երուսաղէմ գալով ընդունուած է ի շարս Մայրապետաց դասուն : Երկար տարիներ ծառայած է անձնուիրաբար եւ անտրտունջ : Եղած է Մայրապետ հանգուցեալ Գուրեան, Գուշակեան եւ Իսրայէլեան պատրիարքներու :

Ի Տէր հանգեաւ Հոկտեմբեր 27ին, կէսօրէ վերջ ժամը 12.30ին, յառաջացած տարիքի բերումով իր կրած թեթեւ կաթուածով, որ զինքը գրեթէ ուշակորոյս անկողին գամեց հինգ օր : — Յաջորդ օր, Ուրբաթ յետ միջօրէի ժամը 3.30ին տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութեան արարողութիւնը, ըստ աւանդական սովորութեան Ս. Հրեշտակապետաց Եկեղեցոյն Չարչարանաց Սորանին առջեւ, նախագահութեամբ Լուսարարապետ Գեր. Տ. Շնորհք եպս. Գալուստեանի եւ մասնակցութեամբ բովանդակ Միաբանութեան : — Եղիսաբեթ Մայրապետ խղճամիտ, պարտաճանաչ եւ նուիրեալ աշխատուոր մըն էր Ս. Աթոռիս :

Տէր ի լոյս երեսաց իւրոց հանգուցէ զհոգի ազախնոյ իւրոյ :

Ն Ո Ր Ո Գ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Ս. ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆԻ ՏԱՃՈՐՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

Ա. — Ս. ՅԱՐՈՒԹԻՆ : — Բազում արիւնքեր ի վեր կատարուած խորհրդակցութիւններ, կենտրոններ, տեղեկագիրներ, եւ այլն եւ այլն, ի վերջոյ իրենց գործնական հունին մեջ մտան Ս. Յարութեան Տաճարին մեջ, անոր հարաւային բեւից մեջ հսկայական լուսակներու կառուցումով : Ծուռով պիտի սկսուի այս բեւի պատերու եւ առասպալի մասնագիտական կենտրոններու եւ պիտի որոշուի քե ինչ չափի եւ ծաւալի վրայ պիտի կատարուին այս նորագութիւնները : Կատարուած գործի մանրամասնութեան կ'անդրադառնանք յառաջիկային :

Բ. — Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ : — Անցնող տասնամեակի ընթացքին, այս Տաճարի երկիցս ողջովան պատճառով, Յունաց եւ մեր Պատրիարքարաններու միջեւ երկար ատեն ի վեր խորհրդակցութիւններ եւ բանակցութիւններ կը կատարուէին : Անոնք եւս մտան իրենց գործնական ընթացքին մեջ : Այս նորագութիւնները առայժմ ունին Տաճարը կրկին նեղեղներէ պաշտպանելու նկարագիր, որոնք ի վերջոյ պիտի առաջնորդեն Տաճարէն ներս կատարուելիք աշխատանքներուն : Այս մասին եւս ցարդ կատարուած գործին մանրամասնօրէն կ'անդրադառնանք յառաջիկային :